

15-16 HAZİRAN EYLEMİNİN ÖNEMİ

15 Haziran 2021

Yıldırım Koç

Türkiye işçi sınıfı tarihinde eylemlilik dalgasının yükseldiği dönemler vardır. Bunlardan biri, 1968-1970 dönemidir. Bu dönemin zirvesi de, 15-16 Haziran 1970 eylemidir. Bu eylem anılırken yapılması gereken, işçilerin davranışlarına ilişkin ipuçlarını yakalamaya çalışmaktır. Eylemin niçin yapıldığı, nasıl yapıldığı ve sonuçları/etkileri objektif ve bilimsel bir yaklaşımla incelenmeden eylemlere övgüler düzmenin, yazanları ve okuyanları biraz heyecanlandırmanın dışında bir yararı yoktur.

1968-1970 eylemleri ve 15-16 Haziran eyleminin öncelikli özelliği, özel sektör işçilerinin eylemi olmasıdır. İstanbul ve İzmit'te kamu fabrikalarında çalışan onbinlerce işçi bu eyleme katılmadı. Memurlar da bu eyleme karşı duyarsız kaldı. Kamu kesimi işçilerinin durumu, 1964 yılından itibaren imzalanan toplu iş sözleşmeleri nedeniyle, iyileşmişti. Devlet memurlarının en mücadeleci kesimi olan öğretmenler de, 16-19 Aralık 1969 günleri gerçekleştirdikleri "Büyük Öğretmen Boykotu"nun (tarihimizdeki ilk genel grevin) yorgunluğunu yaşıyordu. Ayrıca onların da aylıklarında 1970 yılında önemli bir artış gerçekleştirilmişti. Buna karşılık, 1989 Bahar Eylemleri kamu sektörü işçilerinin mücadelesiydi; özel sektör işçileri bu eylemlilik sürecine hiç katılmadılar. 24 Temmuz 1999 Emek Platformu Kızılay mitingi ise, kamu ve özel sektör işçilerinin ve memurların ortak eylemiydi.

DİSK'E KARŞI İKİ KANUN TASARISI

Özel sektör işçilerinin ücret artışı ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi taleplerinin karşılanmasında Türk-İş'e bağlı sendikaların büyük bölümünün yetersiz kalması üzerine, işçiler, 1967 yılında kurulan DİSK'e bağlı sendikalara yönelmeye başladı. Bu durum işverenleri de, Türk-İş'i de epeyce rahatsız etti. Bunun üzerine, Türk-İş'in de katkılarıyla, 274 sayılı Sendikalar Kanununu ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununu değiştiren iki kanun tasarısı hazırlandı. Amaç, DİSK'i ve bağlı sendikaları fiilen iş yapamaz duruma getirmek ve ortadan kaldırmaktır.

274 sayılı Sendikalar Kanununu değiştiren tasarı 11 Haziran 1970 günü Millet Meclisi'nde 3,5 saat süren bir görüşme sonucunda, TİP dışındaki tüm siyasal partilerin milletvekillerinin oylarıyla kabul edildi. Tasarıda öngörülen değişikliklerin en önemlisi, bir sendikanın ülke çapında faaliyet gösterebilmesi için işkolundaki sigortalıların en az üçte birini temsil etmesinin gerekli kılınmasıydı. Ayrıca, konfederasyonların da Türkiye'deki "sendika ve federasyonlardan en az 1/3'ünü ve Türkiye'deki sendikalı işçilerin en az 1/3'ünü" temsil etmesi koşulu getiriliyordu.

15-16 HAZİRAN EYLEMLERİNİN TARİHİMİZDEKİ YERİ

15-16 Haziran 1970 gösterileri, çeşitli açılardan Türkiye işçi sınıfı tarihinin en önemli eylemlerinden biridir.

Eylemin amacı veya programı, siyasaldı. TBMM'de görüşülmekte olan bir tasarının içeriği yeterince

bilinmese bile, “bunlar sendikaları kapatmaya gidiyorlar” gibi bir anlayışla değerlendirilmiş ve buna tepki gösterilmişti. 15-16 Haziran eylemcilerinin programı çok netti. Millet Meclisi’nde kabul edilen metnin Cumhuriyet Senatosu’nda reddedilmesi isteniyordu. Bu anlamda talep olarak o tarihe kadar Türkiye işçi sınıfı tarihinin en ileri taleplerinden biriydi. Bu dönemde işçi ücretlerinin satınalma gücünde bir düşüş (ciddi bir mutlak yoksullaşma) yoktu. Ancak daha iyi bir hayatın mümkün olduğu görülüyor ve çalışma ve yaşama koşullarının iyileştirilmesi isteniyordu. Bunun yolu da sendikalarda örgütlenmekten ve toplu iş sözleşmesi imzalamaktan geçiyordu.

15-16 Haziran’da bu talep ifade edilirken önemli olan nokta, işçinin önemli bir bölümünün Cumhuriyet Halk Partili ve Adalet Partili olmasıdır. Ancak bu işçiler, Adalet Partisi’nin ve Cumhuriyet Halk Partisi’nin olumlu oy verdiği tasarıya karşı sınıf kimliği ve bilinciyle hareket ettiler; destekledikleri, oy verdikleri siyasal partinin çizgisini izlemediler. Onlarla ters düşen bir sınıf çizgisi içine girdiler. Bu da bu eylemi Türkiye işçi sınıfı tarihinde ön plana çıkaran nedenlerden biridir.

15-16 Haziran’da eylemin biçimi başlangıçta barışçıldı. Silahtarağa’dan ve Levent’ten Taksim’e yürünecekti; Anadolu yakasında ise Kadıköy’e yürünecekti. Yürüyüşçülerin güvenlik güçleriyle çatışma gibi bir niyeti yoktu. Ancak bazı güvenlik güçlerinin sert tavrı nedeniyle olay tırmanınca, eylem biçim değiştirdi.

Onun dışında, ilk kez Türk-İş’e, DİSK’e bağlı sendikaların üyesi işçiler ve onun da ötesinde sendikasız işçiler bir eylemi birlikte gerçekleştirdiler. Ayrıca İstanbul’un ve Kocaeli’nin bazı bölgelerinde işçiler ilk kez ortak eylem yaptı. 1968-1970 döneminde gelişen olaylar, tek tek işyerleriyle sınırlı kalmıştı. İlk kez 15-16 Haziran’da çeşitli işkolları ve illerdeki 100 bin dolayında işçi işyeri sorunlarını aşarak ortak bir eylem gerçekleştirdi.

16 Haziran günü eylemin kitleleşmesinde DEV-GENÇ militanlarının önemli etkisi oldu.

İŞVERENLERİN KARA LİSTESİ

Eylemin sonucu da önemlidir. Bu eylem sırasında ilan edilen sıkıyönetim döneminde 4.300 dolayında önder işçi işten atıldı. Bu insanlar yılların sendikal mücadelesinde eğitilmiş ve önderlik niteliklerini geliştirmiş öncü işçilerdi. 15-16 Haziran eylemlerine katılan ve işten çıkarılan işçilerin isimleri, soyadları, sigorta sicil numaraları, ana-baba adları, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu’nun *İşveren Dergisi*’nde kara liste olarak yayımlandı ve bu işçiler uzun süre herhangi bir fabrikaya alınmadı. Kara listedeki bazı işçiler kardeşlerinin veya arkadaşlarının kimlikleriyle iş bulabildi. Öncü işçilerin bu şekilde tasfiyesi işçi sınıfı hareketinde önemli bir zayıflamaya neden oldu.

KANUN DEĞİŞİKLİĞİ ENGELLENEMEDİ

Eylem, sözkonusu tasarının yasalaşmasını önleme açısından başarısız kaldı. Tasarı, 29 Temmuz 1970 günü 1317 sayılı Yasa olarak kabul edildi. Ancak bu eylem, 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununu değiştirecek tasarının Meclis gündemine girmesini engelledi.

15-16 Haziran olaylarının önleyemediği yasa değişikliklerinin büyük bölümü, TİP’in başvurusu üzerine, Anayasa Mahkemesi’nin 19.10.1972 tarihli *Resmi Gazete*’de yayımlanan 9.2.1972 tarihli kararıyla iptal edildi. Ayrıca, bu tarihte sendika üyeliğinde noter koşulu aranmadığından, DİSK’e bağlı sendikalar, üye sayılarını artmış göstererek yasa değişikliğinden olumsuz biçimde etkilenmekten kurtuldular. Çalışma Bakanlığı’nın verilerine göre, 1969 yılında sendikaların üye sayısı 1,2 milyonken, 1970 yılında 2,1 milyona, 1971 yılında 2,4 milyona, 1972 yılında da 2,7 milyona yükseldi. Sendikaların üye sayısında gerçekte böyle bir artış söz konusu değildi. Yürürlükte bulunan mevzuat, sendikaların üye sayılarının belirlenmesinde sendikaların hiçbir belge ve kanıtı dayanmadan tek taraflı beyanlarını esas alıyordu. Bu nedenle, Sendikalar Kanununda yapılan değişikliğin tek etkisi, Türk-İş’e bağlı sendikalardan DİSK’e bağlı sendikalara geçişte noter maliyeti getirmesi oldu.

15-16 Haziran eylemi, genellikle zannedildiğinin aksine, DİSK tarafından düzenlenmedi. O tarihlerde DİSK’in genel sekreteri olan Kemal Sülker’in çeşitli kereler yazdığı gibi, Kemal Türkler ve Kemal Sülker 15 Haziran’da işçilerin eyleme geçtiğini gazetecilerden öğrendiler. Ayrıca Kemal

Türkler'in radyoda yayınlanan ve işçileri sükunete davet eden açıklaması da tepki yarattı.

15-16 Haziran eylemi Sendikalar Kanunu değişikliğini önleyemedi. Ayrıca bedeli de büyük oldu. Bu açıdan bakıldığında bir yenilgidir. Ancak kanun değişikliği açısından bir yenilgi olması, bu büyük eylemin tarihimizdeki büyük önemini küçültmez. Bu yenilginin olumsuz bir etkisi de sosyalist hareketin bir kanadı üzerinde yaşandı. 15-16 Haziran eyleminin ve ardından Çukurova'daki fabrika işgallerinin yenilmesi sonrasında işçi sınıfının yaşadığı sessizlik, THKO ve THKP/C gibi örgütlerin, silahlı eylemlere yönelmesinin önemli nedenlerinden biri oldu.